

Renata Vytejková, Vývoj ošetrovatelství a ošetrovatelského školství v první polovině 20. století v českých zemích

Posudek na disertační práci

V rámci oboru dějiny medicíny patří dějiny zdravotnických profesí a jejich vzdělávání k tradičnějším tématům, což se ovšem týká zejména profese vysokoškolsky vzdělaných lékařů. Dějiny nelékařských profesí, k nimž patří též ošetrovatelství, patří naopak k těm méně zpracovaným, proto je třeba volbu tématu uvítat. Druhým důvodem **aktuálnosti tématu** je skutečnost, že na rozdíl od například dějin porodních asistentek se dějinám ošetrovatelství dosud systematicky nevěnovali profesionální historikové nebo historičky, ale především zájemkyně z vlastního zkoumaného oboru, tedy ošetrovatelství. Tím spíše je třeba ocenit, že autorka v rámci doktorského studia dějin medicíny a touto disertací významně nakročila ke statusu profesionální historičky medicíny.

Jako **hlavní cíl** své disertace si autorka stanovila zmapování vývoje ošetrovatelské profese v českých zemích první poloviny 20. století, konkrétně analýzu zásadních změn, kterými prošla. Jedním z hlavních témat jejího bádání se stalo ošetrovatelské školství, ovšem v kontextu vývoje medicíny jako vědy a organizace zdravotnické péče, jak nemocniční, tak sociálně-zdravotní. Základním periodizačním východiskem jí tak je založení státních ošetrovatelských škol na základě předlitavského zákona z roku 1914, konečným pak proměny ošetrovatelského školství v kontextu školských a zdravotnických reforem v Československu po roce 1948. Hlavním objektem jejího zkoumání jsou tak ošetrovatelské školy v Praze (česká a německá), jejichž první absolventky po první světové válce výrazně ovlivnily ráz ošetrovatelských služeb, další vývoj ošetrovatelského školství v ČSR i proměny sociálního postavení ošetrovatelek. Své hlavní **badatelské otázky** zformulovala velmi přesně (s. 13), podřídila jim strukturu práce a v poslední kapitole pregnantně zformulovala podle dané struktury své závěry.

Své **metody a postupy** charakterizovala jen velmi stručně (například kvantitativní metoda pro sledování růstu počtu škol a jejich absolventek nebo komparativní metoda při sledování vlivu zahraničních vzorů). Podrobněji charakterizovala své prameny, mezi nimiž ke stěžejním patří archivní fondy jednotlivých škol na jedné straně a publikované i nepublikované ego dokumenty, především paměti významných ošetrovatelek, na straně druhé. K významným primárním zdrojům je třeba přičíst též články z dobového tisku jak odborného a profesního, tak denního. Šíře a rozsah použitých pramenů patří k největším pozitivům disertační práce. Mezi svými prameny autorka vyzdvihuje též učebnice první pražské ošetrovatelské školy, jejichž sbírka, kterou vytvořila, patří vedle podobně vytvořené sbírky fotografií k významným vedlejším produktům její badatelské práce. Jako slabinu práce je nutné zmínit, že se autorka nepokusila své téma teoreticky ukotvit. Nabízely by se zejména koncepty profesionalizace a institucionalizace, používané sociology a též historiky pro zkoumání profesí (nejen) lékařů nebo

porodních asistentek.¹ Autorka sama termín profese (nikoliv jen povolání) hojně používá, aniž by jej definovala, ale základní znaky profesí (v této souvislosti například lékařské) předkládá jako základní složky své analýzy a struktury práce: vzdělání, výkon náročného povolání, profesní organizace, identita a její atributy (například odznak, stejnokroj atd.). Domnívám se, že právě v tomto směru – tedy kontextualizace či komparace ošetrovatelské profese s ostatními zdravotnickými profesemi (lékařskými i nelékařskými) z hlediska profesionalizace – by mohlo být podnětem k **dalšímu rozvoji tohoto směru bádání**.

Odpovědi na své základní otázky hledá autorka systematicky, v přehledně členěných kapitolách. První a nejobsáhlejší část vlastní analýzy (kap. 5) je tak věnována ošetrovatelskému školství (první snahy o vzdělávání; první školy v Praze; rozvoj jejich sítě v meziválečné ČSR; další kurzy a doškolování). Oproti dřívějším (stručnějším) pracím je v této části nutné ocenit, že se autorka věnovala nejenom české ošetrovatelské škole, ale též jejímu dvojčeti, tj. německé škole. V podkapitole o rozvoji ošetrovatelského školství autorka věnuje prostor též specifické instituci – Masarykově státní škole zdravotní a sociální péče. V této souvislosti uvádím jako malou poznámku absenci zásadního článku o této instituci.² Následující kapitoly jsou věnovány proměnám sociálního postavení ošetrovatelk (kap. 6) a činnosti diplomovaných sester (kap. 7). Jejich činnost je sledována ve dvou hlavních oblastech (v léčebných ústavech a ve zdravotně-sociální sféře). Zejména v této kapitole vidím též prostor pro další bádání (například práce sester v poradnách pro matky s dětmi nebo TBC). Kapitola 8 stručně shrnuje spíše roztržitě zmínky k činnosti ošetrovatelk za obou světových válek (nejvíce informací se ovšem týká období mobilizace a následné ztráty Sudet v roce 1938). Velmi specifická kapitola 9 o ošetrovatelském stejnokroji a odznaku z obsahu mezi ostatními velkými tématy poněkud vyčnívá, ale jako jedno ze základních atributů profese je zcela relevantní. Podrobnější seznámení s dalším konstitutivním prvkem profese pak představují podkapitoly předposlední části (kap. 10) o jednotlivých spolcích a společnostech. Mimořádně důležitý aspekt vývoje ošetrovatelství a jeho školství v českých zemích v první polovině 20. století představuje kapitola 11 o zahraniční spolupráci (od rakouských principů a vzorů přes mimořádný vliv amerického modelu po první světové válce až k široké a institucionalizované spolupráci meziválečného období).

Z hlediska **kvality zpracování** je možné zopakovat již zmíněné přehledné členění a pochválit kultivovaný styl. Podstatnější poznámka se týká používání citátů ze zdrojů (zejména ego dokumentů). Místy jsou neobyčejně dlouhé (až několik souvislých stran). Text sice do jisté míry ožívuje, ale na úkor srozumitelnosti. Bylo by vhodnější, aby z jedinečných pramenů tohoto typu a mnohdy jediných zdrojů pro zkoumaný problém autorka vydestilovala podstatné informace, jejich obsah sumarizovala, pregnantněji formulovala a interpretovala.

Výsledky své práce shrnuje autorka formou odpovědí na své vytčené otázky, k nejzávažnějším a přesvědčivým závěrům patří: 1. význam moderního odborného vzdělávání pro zlepšení

---

¹ P. Svobodný – J. Havránek (ed.), *Profesionalizace akademických povolání v českých zemích v 19. a první polovině 20. století*, Praha 1996; M. Lenderová a kol., *Ženy s kufříkem a nadějí. Porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století*, Praha 2019.

² R. Zaoralová – R. Zaoral, *Masarykova státní škola zdravotní a sociální péče v meziválečném období*, AUC-HUCP58, 2018, 1, s. 191–207.

sociálního postavení ošetřovatelek (a dodejme i jeden z hlavních znaků profesionalizace); 2. moderní výuka jako cesta k modernímu praxi; 3. vliv úspěšné činnosti prvních ošetřovatelských škol v Praze na rozvoj sítě podobných škol v celé ČSR; 4. modernizace a zefektivnění ošetřovatelské praxe (jinými slovy opět profesionalizace) v souladu s dobovými trendy v medicíně a organizaci zdravotnictví (nemocniční i sociálně-zdravotní sfěře); 5. výrazný internacionální aspekt modernizace ošetřovatelské profese a jejího vzdělávání.

Závěrem je možné konstatovat, že práce R. Vytejškové splňuje náležitosti a požadavky kladené na disertační práci a její obhajobu před komisí nutnou k udělení titulu Ph.D. v oboru dějiny medicíny.

V Praze, 10. 5. 2024

prof. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.